

ՔՐԻՍՏԻՆԵ ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄՅԱՆ

ՀՀ ԳԱԱ Մ.Արեղյանի անվան գրականության
ինստիտուտի հայցորդ

ՊՈՆԶԻԱՆ ԵՎ ԺԱՄԱՆԱԿԻ ՇԱՐԺՈՒՄԸ

(Գ. Էմինի գրական մուտքը)

Բանալի բառեր և արտահայտություններ. ներկայանակ, նրբերանգ, հոգեպարար, մեղեդի, անխառն, հրճվանք, ոսկեգույն, պոռթկում:

Ключевые слова и выражения: палитра, оттенок, захватывающий дух, мелодия, восхищение, золотой, вспышка.

Key words and expressions:

Գ. Էմինը ստեղծագործել է Հայրենական Մեծ պատերազմի ու հետպատերազմյան տարիներին, խրուշչովյան բարեփոխումների ու բրեժնևյան չափավորության լճացման շրջանում:տարբեր շրջաններում Գ. Էմինի ստեղծագործություններում դրսևորվել են ինչպես բովանդակային, այնպես էլ ձևակառուցվածքային յուրահատկություններ, այդ առաջընթացի յուրաքանչյուր շրջանում բանաստեղծը միշտ փորձել է ձեռքը պահել ժամանակի զարկերակին, զգալ նրա բաբախումը: Ճիշտ է, եղել են նաև սայթաքումներ ու մոլորություններ, ժամանակի օրացուցային ընկալումներ ու մեկնաբանություններ, բայց ընդհանուր առմամբ նրա ճանապարհը ձգվել է ժամանակի հոգեբանական ու իմաստային խորհրդանշների հայտնաբերման ուղղությամբ:

Ժամանակի ընթացքում Գ. Էմինը հաղթահարել է թեմատիկ ու գաղափարախոսական կաշկանդվածությունը, մշակել աշխարհընկալման նոր սկզբունքներ ու եղանակներ, կատարելագործել գրական վարպետությունը, հղկել լեզուն ու ոճը:

Բանաստեղծություններ Գ. Էմինը սկսել է գրել ուսանողական տարիներին՝ Հայնեի, Գյոթեի, Շիլլերի, Լերմոնտովի, Մայակովսկու հետ անմիջական շփումների ազդեցությամբ, Թումանյանի, Իսահակյանի, Տերյանի հանդեպ «խորացող մտերմության» թելադրանքով:

«Թվերի թակարդն ընկած» ապագա ինժեների հոգում դողանջում էին Հայնեի «հպարտ մեղեդիները», պատանի Վերթերի տառապանքներն անծանոթ ու տաք թրթիռներով էին լցնում նրա սիրտը: Իսահակյանն էր հմայում, «Ում ջինջ երգերում // Որպես եղբայր սիրակարոտ // Եվ Հայնեն է խոսում չքնաղ // Եվ Գյումրեցի ուստա Կարոն», Տերյանն էր նրա հոգին լցնում թախծի մրմունջներով, ու «կապույտ մուժ իջնում ծաղիկների վրա»: Անչափ կարևոր նշանակություն ունեցավ մտերմությունը Չարենցի հետ:

«Չարենցին ուղղակի սիրահարված էի: Ուսանող էի: Կոնդից դասի գնալիս դիմացի մայթի վրա կանգնած՝ նայում էի Չարենցի լուսամուտին: Հետո համարձակվեցի գնալ նրա մոտ: Այն ժամանակներն էին, երբ համարյա ոչ ոք չէր այցելում նրան: Ու մի օր էլ հանդգնեցի ցույց տալ իմ գրածները: Հիմա, երբ կարդում եմ դրանք, ինձ մանկության թոթովանքներ են թվում: Բայց այդ թոթովանքները թանկ են ինձ համար այն բանով, որ նրանց մեջ կան Չարենցի գրառումները. «хорошо «плохо», «ялтых» և նույնիսկ մի երկու տեղ՝ «прекрасно»¹:

Տերյանն ու Չարենցը մի նոր աշխարհ են բացում պատանում առջև՝ խորհրդավոր, գունագեղ, հետագա ամբողջ ճանապարհի համար անմոռանալի դասեր տալիս: Ճանապարհն արդեն վերջնականապես ընտրված էր. «Նյուտոնից-Պառնաս» ձգվող ոլորաններում մոլորված պատանին ընտրում է պոեզիայի դժվարին, խոչընդոտներով լեցուն ուղին.

Ա՛խ, ոնց անեմ, որ չնեղանան,
Ոչ Նյուտոնը խիստ, ոչ Հայնեն հպարտ:
Բանաձևի և երգի արանքում –
Ա՛խ, ես ինչ անեմ, որ չնեղանան: –
Նյուտոնը գրած երգերս է հերքում,
Հայնեն՝ խանգարում ... բանաձև դառնեմ²:

Այնուհետև՝

Երբեք չեմ կարող ինժեներ դառնալ,
Թեկուզ մի դար էլ այսպես սովորեմ,
Ա՛խ, խորթ են հոգուս ֆորմուլներն ամեն,
Ես սիրում եմ խենթ հեղեղը գարնան³:

Ստեղծագործական որոնումների առաջին արգասիքները եղան «Նախաշավիղ» (Երգերի գիրք) (1940), «Խաղաղության ծխամորձը» (1942) գրքույկները:

«Նախաշավիղը» ջերմ ընդունելություն գտավ ու արժանացավ Ստ. Զորյանի ու Զ. Դարյանի բարձր գնահատականին. «Այդ ծանր ժամանակներում, երբ պոեզիայի շքամուտքին ծածանվում էր կեղծ աշուղականության դրոշը, կողմնորոշումը դեպի Տերյան ու Չարենց արդեն մեծ բան էր»: Զ. Դարյանն առանձնապես բարձր էր գնահատում սկսնակ բանաստեղծի անկեղծությունը. «Գրքում զգացմունքը պարտադրված չէ, իսկ

¹ Տե՛ս Արիստակեսյան Ա, Բանաստեղծների ու բանաստեղծության մասին, Երևան, «Հայաստան», 1971, էջ 168:

² Էմին Գ., Նախաշավիղ, Երևան, 1940, էջ 31:

³ Նույն տեղում, էջ 32:

տառապանքը նշմարելի չէր, բայց հաճելիորեն թեթև էր տողը, դյուրահաղորդ, ստույգ, հատու շեշտերով»⁴:

Սկսնակ բանաստեղծի համար ոգևորիչ էր հատկապես Ստ. Ջորյանի գնահատականը. «Առաջին բանը, որ աչքի է ընկնում երիտասարդ հեղինակի մոտ – դա այն ուրախալի թարմությունն ու զվարճությունն է, որն այնպես պակասում է մի շարք պոետների, որոնք երբեմն ուրախ ու զվարթ երևալու համար դիմում են ճիգի ու արհեստականության»⁵, «Նախաշավիղն» ու նրան հաջորդած «Խաղաղության ծխամորձը», բնականաբար, չէին կարող չունենալ 1940-ականների պոեզիային բնորոշ երանգներ, չանդրադառնալ պարտադրված թեմաների, հատկապես՝ «Իր ծննդյան օրից չծերացող» ժողովուրդների հոր փառաբանությանը:

Բանաստեղծը իրավունք չունեի չզգալ ժամանակի շունչն ու չփառաբանել «Ուրագանը կարմիր», չփառաբանել «արևագուրկ որջում» տնքացող բանվորին:

Անտարակույս է, սակայն, որ թե՛ Ստ. Ջորյանը, թե՛ Ջ. Դարյանը այդ ժողովածուներն արժևորում էին ոչ թե այնտեղ գետեղված ձոներով ու ներբողներով, այլ այն բանաստեղծություններով, որոնց «յուրահատուկ արտահայտությունները, գեղեցիկ պատկերներն ու բանաստեղծական տողերը հուսադրում էին, որ Գ. Էմինը հետագայում ավելի որոշակի կդրսևորի իր ընդունակությունները»⁶:

1940-ականների սկզբի պոեզիայում Գ. Էմինի փոքրիկ ժողովածուները, ժամանակի գրականությանը բնորոշ թերություններով հանդերձ, «ինչ-որ թարմ, հուզական լիցքեր, անկեղծ մտորումներ էր բերում: Այնտեղ չկան անիմաստ տողերի ու պատկերների կուտակումներ, մանավանդ պոեզիային վնասող հոետորություն»⁷:

Շարունակելով տերյան-չարենցյան ավանդույթները՝ Գ. Էմինը, սակայն, գիտակցում էր, որ կրկնությունները, ինչքան էլ «գեղեցիկ լինեն, հիշեցնում են աշնան տերևներ», որոնք թափվում են ամենաթեթև հովից, և յուրաքանչյուր բանաստեղծի մնում է միայն այն, ինչը պատկանում է իրեն, իր ժամանակին»⁸:

⁴ Էմին Գ., Երգերի ժողովածու, հ. 1, 1975, էջ 6:

⁵ Ջորյան Ստ., Գ. Էմինի «Նախաշավիղ ժողովածուն», «Սովետական գրականություն և արվեստ», 1941, № 1, էջ 96:

⁶ Նույն տեղում, էջ 111:

⁷ «Գրական թերթ», 1941, № 1:

⁸ Մահարի Գ., Գրական նամականի, «Գրական թերթ», 1959, № 11:

«Նախաշավիղ», «Լիրիկա» շարքում խիստ ակնառու են Տերյանի ու վաղ շրջանի Չարենցի պատկերային համակարգի, լեզվի ու ոճի ազդեցությունները: Տերյան-չարենցյան են շարքի գույներն ու երանգները՝ կապույտը, մանուշակագույնը, ոսկեգույնը, նմանաձայնություններն ու բաղաձայնությունները:

Հետևելով Տերյանին ու Չարենցին, իր ներկապնակը հարստացնելով նրանց գույներով ու նրբերանգներով՝ Գ. Էմինը, ճիշտ է, չի կարողանում հասնել Տերյանի քնարական ապրումների խորությանն ու «դինամիկ շիկացմանը», Չարենցի քնարի «անհանգիստ պոռթկումներին», փորձում է պատանեկան անկեղծ խոստովանությունների միջոցով ճանաչել իր էությունն ու բացվել նախ՝ ինքն իր, ապա աշխարհի առջև:

Ամենուրեք պայծառ ձայներ ու հոգեպարար մեղեդիներ է փնտրում սկսնակ բանաստեղծը ու հրճվում է աստծո առավոտների անխառն լույսով: Բանաստեղծի հոգում ալեկոծվում է հրճվանքը, աշխարհը լցվում է սիրով:

Ք. Համբարձումյան

Պոեզիան և ժամանակի շարժումը

Ամփոփում

Հողվածում քննարկվում են Գ. Էմինի «Նախաշավիղ» և «Խաղաղության ծխամորձ» բանաստեղծությունների ժողովածուները, որոնց մեջ արդեն ուրվագծվում են նրա պոեզիայի բովանդակային ու կառուցվածքային յուրահատկությունները: Այս ժողովածուներում, հետևելով Տերյանին ու Չարենցին, իր ներկապնակը հարստացնելով նրանց գույներով ու երանգներով՝ Գ. Էմինը, սակայն, փորձում է գտնել իր ճանապարհը, ձեռքը պահել ժամանակի զարկերակին, զգալ նրա բարախյունը:

К.Амбардзумян

Поэзия и движение времени

Резюме

В статье рассматриваются сборники стихотворений Г. Эмина “Нахашавих” и “Трубка мира”, в которых уже очерчены содержание и структурные особенности его поэзии. В этих сборниках, следуя за Тьерьяном и Чаренцом, он обогащал палитру цветами и оттенками. Однако Г.Эмин старался найти свой путь, удержать пульс времени, почувствовать его биение.